
SERİ

B

CİLT

39

SAYI

4

1989

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ
D E R G İ S İ

ORMANCILIGIN ÇAĞDAŞ ÇERÇEVESİ

Prof. Dr. Uçkun GERAY¹⁾

Kısa Özet

Ormanlığımızın sıkıntıları hızla yoğunlaşmaktadır. Bu sıkıntıların giderilmesinde temel nokta ormanlığın kapsamının doğru çizilmesidir. Tarihsel süreç içerisinde ormanlığın kapsamı değişikliğe uğramıştır. Orta ve Batı Avrupa'dan yayılan geleneksel ormanlık doğayı taklide ve toplumun taleplerini ikinci planda görmeye dayanmaktadır. Bu dar çerçevede ABD'de genişlemiş, dolayısıyla talepleri temel alma, çok yönlü yararlanma ve doğaya müdahale etme ön plana yerleşmiştir. Aslında uygarlık doğaya toplum refahı doğrultusunda hakim olma biçiminde algılanabilir. Ormanlığın kapsamının genişlemesi ileri analiz ve karar verme tekniklerinin hızla bu sektöre girmesine ve öğretimin reorganizasyonuna neden olmuştur. Bunlar karşısında ormanlık biyofizik değil taktik ağırlığı büyük bir sektör haline gelmiştir. Bu kapsam değişikliğinin anlaşılması ormanlıktaki atılımların dayanak noktasını oluşturmaktadır.

1. ORMANCILIGIMIZIN SIKINTILARI

Ormanlık sektörüne bir sistem olarak bakabilen herkesin görebildiği gibi ormanlığımız ve ormanlık yüksek öğretimimiz kendini yenileyememenin sıkıntısını yaşamaktadır.

Bunu kanıtlayan pek çok olgudan söz edilebilir. Örneğin eldeki kısıtlı kaynaklar savurganca kullanılmaktadır. Zira ormanlıktaki yatırımlar çoğunlukla bir projeye bağlanmamıştır. Projeye bağlı görünenlerde ise analiz tekniği yanlışır veya birtakım peşin kararlara proje uydurulmaktadır.

Başarının tanımlanmadığı, başarının değerlendirilmediği, uzmanlığın geçerli olmadığı, motivasyonun eksik olduğu, personelin belli yerlerde yığıldığı, rekabetin geçerli olmadığı ve tüm bunlara dayalı olarak da pahalı çalışan bir organizasyon biçimi söz konusudur.

1) İ.Ü. Orman Fakültesi, Ormanlık Ekonomisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Para buldukça, orada burada rastgele gerçekleştirilen, para olmayınca da durdurulan bakım ve aralama yatırımları örneğinde olduğu gibi istikrarsız uygulamalar yaygındır.

Yönetmeliklerle ve talimatla merkezden yönetilen, dolayısıyla farklı sosyal, ekonomik bölgesel özelliklere uyum sağlama gayreti içinde olmayan, şablonlarla yönlendirilen, alternatif gidüş yollarını tartışmayan bir sektör karşımıza çıkmaktadır.

Çok ileri düzeyde ihtiyacı olduğu halde halkla ve toplumla sağlıklı kültürel ve moral ilişki kuramayan, öteki mesleklere bazı alanları kapıran ve bunlar karşısında durumunu koruyamayan bir meslek görüntüsü hakimdir.

Diğer yandan ormancılık yüksek öğretimi de kendini yenileyememiştir. Ormancılık öğretiminde öteki ülkelerde gerçekleştirilen atılımları yapma cesareti gösterilememiştir.

Hem ormancılık uygulamalarında hem de yüksek öğretimde ortaya çıkan bu sıkıntılarının kaynağında ormancılığın yanlış anlaşılıyor olması yatmaktadır.

2. TARİHSEL BİR KESİT

Ormancılığın çağdaş çerçevesini rahatça gösterebilmek üzere tarihsel gelişime hakmak uygun olacaktır.

Orman, upkı bugün de birçok ülkede görüldüğü gibi, ilk andan beri, toplayıcılık ve avcılıkta, hayvan otlatmada, yakacak ve yapacak madde elde etmede, tarım toprağı kazanmada insanogluna hayati olanaklar sağlamıştır. Yaklaşık XII. Yüzyıla kadar Avrupa'da da süren faydalanma biçimi, tarım ve hayvancılık için ormanları bir rezerv arazi olarak görme ağırlıklıdır. Bu döneme kadar kaynak henüz bol olduğu için ormana yalın biçimde de olsa sistemli bir yaklaşım söz konusu değildir. Ancak yine de Galya'nın Romalılar tarafından fethedilmesi sırasında basit bir baltalık rejiminin belirtileri görülmektedir (BOURGENOT, 1977). Franklar döneminde yine Fransa'da bazı kantonlarda basit baltalıklar ve oradan buradan kesim yapılan ve hayvan otlatılan korular tefrik edilmiştir. Normanların ve Hunların istilası ile nüfus azaldığından birçok alan kendiliğinden ormana dönüşmüştür. Nüfus XI. Yüzyıl ortasından başlayarak yeniden arttığı için orman açmaları yoğunluk kazanmıştır. Nitekim XIII. Yüzyılda Fransa ve Almanya ormanları yıkıcı ve aşırı kullanımın etkilerini taşıyordu (BADRE, 1977). XIV. Yüzyılda orman tahribinin bir sonucu ve kullanım haklarına uyulmaması ile bazı korularda maktalı kesim yolunun düşünüldüğü görülmektedir. Sistemli bir amenajmanın ilk örneğı, Fransa'da V. Charles'in 1376'da gemi inşaat malzemesi sağlanması için çıkardığı emirnamedir denilebilir

Ancak Yüzyıl savaşları ve dinsel çekişmeler nüfusta tekrar bir azalma dönemini başlatmıştır. Buna bağlı olarak da ormanlar kendini toplamıştır. XVI. Yüzyıl'dan başlayarak orman tahribatı yeniden yaşandığından bunu önlemeye dönük yasalar düzenlenmeye başlanmıştır (BOURGENOT, 1977). Ayrıca korulu baltalık rejimi genişletilmiştir. Bundan amaç endüstriyel ve evsel amaçlı yakıt elde etmektir. Koruya bırakılan ağaçlar ise özel bir izin olmadan kesilememiştir. XIV. Yüzyıldan başlayarak yapraklı korular düzenli kesime tabi tutulmuşlardır. Bunun da nedeni, bazı mallar itibariyle hızla artan ihtiyaçlardır. Bir yandan da kesilen meşcerelerin gençleşmesi ve korunması amacıyla kurallar konulmuştur. IV. Henri'nin ölümünden sonra (1610) kural tanımama alışkanlığı yoğunlaşmıştır. XIV. Louis ise düzeni iade için çalışmıştır. Amaç Hollanda ve İngiltere ile boy ölçüşebilen bir donanmaya malzeme garantisi oluşturmaktır. 1669'da o günün başbakanı durumunda olan ünlü devlet adamı Colbert su ve orman varlığının envanterinin yapılmasına ve orman yasası çıkarılmasına öncülük etmiştir (1669 Orman Yasası). Bu yasanın içerdiği bazı hususlar şöylece sıralanabilir:

– Bazı orman blokları dinlenmeye alınmalı, daha sonrası için ham madde rezervi oluşturulmalıdır.

– Baltalıklarda, koruda da olduğu gibi, kesimler birbirine yakın yapılmalı ve koruya ağaç bırakılmalıdır.

– Baltalıklarda idare süresi 15-30 yıl arasında saptanmıştır. Hektarda 32 ilâ 50 adet ağaç koruya bırakılmalıdır. Yüzeyin $\frac{1}{4}$ 'ü ise koruya çevrilmek üzere tutulmalıdır.

– Özellikle kamu koruları büyük boyutlu hammadde yönünden genel çıkarlar doğrultusunda güçlendirilmelidir.

Bu önlemler bir süre başarı sağlamıştır.

Fakat XVIII. Yüzyıl birçok kıtlığın yaşandığı bir dönemdir. O nedenle buğday üretimini arttırmak üzere orman açma izinleri bile çıkarılmıştır. XV. ve XVI. Louis dönemlerinde devletin malî zorlukları daha ağırlaşmıştır. Bunun etkisiyle idare sürelerinin kısıtlandığı görülmektedir. 1789 Fransız İhtilali öncesinde sağlıklı bir işletmecilik de yürütülememiştir. Önemlisi, kraliyet ormanlarının açılmasına bile müsaade edilmek zorunda kalmıştır. İhtilal ve sonrası yaşanan karışıklıklardan Fransız ormanları çok zayıflayarak çıkmıştır (Colberti döneminde 13 milyon hektar tahmin edilen ormanlar bu dönemde ancak 8 milyon hektar kadardır).

XIX. Yüzyıl'a gelindiğinde 4 yıl süren ciddi bir hazırlık aşamasının arkasından 1827'de yeni bir Orman Kanunu çıkarılmıştır. Aynı tarihlerde Fransa'da ormancılık yüksek öğretimi kurumsallaştırılmıştır. Bu yasanın öngördüğü üç temel eğitim dikkat çekmektedir:

1 – Kamu ormanlarının sınırlandırılmasının ve korunmasının sağlam bir düzene kavuşturulması,

2 – Erozyona uğramış ve açılmış arazinin ağaçlandırılması,

3 – Ormancılığın entansifleştirilmesi yani koruya tahvil çalışmalarının yoğunlaştırılması.

Bu dönemde ünlü Alman ormancıları Hartig ve Cotta'dan yaş sınıfları teşkil etme konusunda esinlenilmiştir. Bunların metodları Fransız Parade ve Lorentz tarafından okutulmuştur. Temelde bu metodlar orman ekolojisine ve doğal yasalara uyan bir orman amenajmanı mahiyetindedir. Nitekim Parade tarafından temel maximsa "doğayı taklit etme onun verdiklerini çabuklaştırmadır" şeklinde ifade edilmiştir. Fakat bu ilke ve metodlar karşısında zayıflamış korular ve korulu baltalıklar yer almaktadır. Dolayısıyla büyük boyutlu hammadde açıklarını kapatmak üzere özellikle kamu ormanlarında koruya tahvil problemi bulunmaktadır.

Ne var ki koruya tahvil parasal ve ekonomik sorun yaratmıştır. Ayrıca uzun bir bekleme süresine ve maddesel darboğazlara da neden olmuştur.

Diğer hoca Lorentz de bu yolun en değerli ve faydalı maddesel üretim yolu olduğunu, en yüksek geliri sağladığını, toprağın verimliliğini koruduğunu ve genel toplum yararına sonuç verdiğini öğretiyordu. 1828'den itibaren Orman İdaresi koruya tahvil uygulamalarını açıklayan metinler yayınlıyordu. İlk yıllarda koruya tahvil böylece büyük bir hız kazanmıştır.

Fakat bir süre sonra bu uygulama korkunç bir muhalefetle karşılaşmıştır. Adeta bir koruya tahvil savaşı yaşanmıştır. Bu muhalefet çevre korumacı bir kimlikle ve İngiltere'nin ucuz demiriyle rekabet edebilme istekleriyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca maliyeye büyük ve ne zaman geri döneceği belli olmayan bir yük getirdiği için ve yakacak odun talep eden sanayicileri (camcılık, seramikçilik, tuğlacılık, ergitme ocakları, tuzlalar, fırınlar...) tatmin etmediği için de muhalefet büyümüştür.

Bu muhalefet ormancıları, küçük bir faiz haddine neden olmakla suçlamıştır. Onlara göre faiz haddinin küçük olduğu her kültür yasaklanmalıdır. Kesimlerin büyüğe bir bölümü-

nün eritilmesi, gelir sağlayan hazineyi, orman işçilerini ve tüketicileri de dara sokmuştur. Muhalefetin büyüklüğü sonucudur ki öğretim görevlisi Lorentz emekliye sevk edilmiş ve 1839'dan itibaren de koruya tahvil hemen tamamen durdurulmuştur.

Ancak maden kömürünün endüstride kullanılışı, İngiltere ve Belçika'yla ilişkilerin iyileşmesi ve kömürün uygun bir gümrükle getirilişi bu muhalefeti yumuşatmıştır. İlk etapta enerji kaynağı olarak kömürün, ikinci etapta da petrolün devreye girişi Avrupa ormancısını kurtarmıştır (BUTTOUD, 1991).

Ormancılığın en önemli kriz dönemi olan bu XIX. Yüzyıl'da ekonomistler ormancılara kuşkuyla bakmışlardır.

3. İKTİSATÇILAR, ORMANCILAR VE DOĞAYI TAKLİT

Ekonomistler asıl olarak J.B. Say yani liberal ekonomi etrafında buluşmuşlardır. Ormanlardaki düşük faiz haddini ormanların yanlış yönetimine bağlamışlardır. Dönemin iktisatçıları kamuoyunda ve bürokraside etkin durumdadırlar. Madencilik, köylü işçiler, maliyeciler, endüstriyel hemer tümüyle ormancının karşısında olmuşlar ve onların kötü yönetimlerinden şikayet etmişlerdir. Ekonomistlere göre o günün koşullarında kısa idare süreleri, yüksek faiz getirisi, hatta mülkiyet değişimi esastır.

Ormancılar ise güdümlü ekonomiye itibar etmişlerdir. Onlara göre pazar ekonomisi ormanları tahrip eder, toplumun dengelerini ve ahengini bozar. Ormanların özel yarar alanından çıkarılması gerekir.

Ormancılar kapılarını tartışmaya kapatmaya ve prensiplerine sahip çıkmaya bir süre devam etmişlerdir. Daha da önemlisi kendilerine önceden tanınmış olan yasal kalkanın ardına geçmişler ve ekolojik denge kavramına sığınmışlardır. Fakat daha sonra mutlak rant, rölatif rant arasındaki farklılıklara ve kısacası ekonomiye ilgi göstermek zorunda kalmışlardır. Bu arada liberal ekonomi karşıtlarıyla da bir araya gelmişlerdir. Bu yolda ünlü sosyolog Le Play ile bağ kurmuşlardır (INRA, 1986). Ormancılara göre bu mücevher varlık taleplere tabi tutulamaz ve bugünkü kuşağın ondan ancak sınırlı bir faydalanma hakkı vardır. Ekonomik kuralları arz ve talebi dengelemekte yeterli değildir. Ormancılıkta talebe bağlı olarak üretim ayarlanamaz. Zira üretim artırılmaz ve azaltılamaz. Orman amenajmanı ekonomiye ve paraya bağlanamaz.

Orta ve Batı Avrupa'nın yaşadığı bu tarihsel süreçten birtakım sonuçlar çıkarmak uygun olur. Zira bu ormancılık birikimi öteki ülkelere öncülük yapmış ve bu arada ABD'nin ve ülkemizin ormancılık bilgisinin de temelini oluşturmuştur.

Bu tip ormancılıkta asıl hedef parasal değil maddeseldir. Elbette ki üretilenler, özellikle pazarın genişlediği dönemden başlayarak (XIV. Yüzyıl'ın ortaları), bir fiyata sahiptir ve para ile alınır satılır. Ancak bu dolaylı bir sonuçtur.

Bu ürünler elde edilirken doğayı, artım ve büyüme ilişkilerini değişmez bir veri kabul etmek, onu taklit etmek temel bir çerçevedir.

Avrupa ormancılığı, ihtiyaç duyulan ürünleri elde etmek üzere, bir dizi halinde olgunluk çağına gelen meşcereler oluşturmak, bu meşcereler dizisini güven altında tutmak ve olgunluk çağına erişenleri de hasat etmek şeklinde yürümüştür. Nitekim periyodik hacim ve alan metodları, korulu baltalık uygulamaları hep bu eğilimin eseridir.

Diğer taraftan Orta ve Batı Avrupa'nın ormancılığında temel ilke devamlılıktır (HUMMEL, 1984).

Fakat görüldüğü gibi bu yaklaşım biçimi XIX. Yüzyıl'ın sosyoekonomik koşulları karşısında yetersiz kalmıştır. Çelişkiler karşısında ormancılar ekonomiye ilgi göstermişlerdir. Böylece rant, faiz, kredi, toprak değeri gibi kavramlara ve bazı hesap yöntemlerine başvurmuşlardır. Ayrıca işletme şekli, ağaç türü, idare süresi değişikliklerinin, herkes tarafından eleştirilen, ormanların bugünkü (iskonto edilmiş) geliri üzerindeki etkilerini hesaplamak zorunda kalmışlardır. Bunların sonucunda azami arazi rantı amacını güden Arazi Safi Hasılatı Teorisi ve bunun karşıtı olan Orman Safi Hasılatı Teorisi'ni ortaya koymuşlardır. Ne var ki 70 yıl kadar süren bu teoriler arası kısır tartışma ortamı ormancılık ekonomisini 1. Dünya Savaşına kadar gelişmekten alıkoymuştur (MİRABOĞLU, 1983). Başka bir açıdan denilebilir ki Orta ve Batı Avrupa ormancıları sadece kriz döneminde ekonomiye ilgi göstermişlerdir.

Avrupa ormancılığının doğayı taklit etme esasına dayandığı, bu ülkelerin bilim adamları tarafından da tesbit edilmiştir (BUTTOUD, 1991). Bu geleneksel ormancılığın farklı biyolojik ve sosyal koşullarda başarısızlıklara uğradığına, bunun en yakın örneğinin Akdeniz ormanları olduğuna, öteki ortam koşullarını dikkate almadan kendi bakış açısını empoze ettiği sürece bu geleneksel yaklaşımın başarısız kaldığına değinilmektedir (BUTTOUD, 1991).

Aynı yazarlar sadece doğal sürecin tanınmasından çıkan teknik kuralların yeterli olmadığını ve artık mal ve hizmetlerin alıcıları tarafından kabul edilen sosyal faydalanma kuralları ortaya konmadan iyi bir ormancılığın yapılamayacağını da vurgulamaktadır (BUTTOUD, 1991).

4. ÜLKEMİZ VE AVRUPA ORMANCILIGININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Ülkemiz ormancılığı da asıl olarak doğayı taklide, doğal dengeyi bu çerçevede korumaya dayanmaktadır. Dolayısıyla talep edilen mal ve hizmetlere dönük değildir ve arzın doğal yasalar çerçevesinde düzenlenmesine dayanmaktadır. Belli olgunluk düzeylerine sırayla ulaşacak bir dizi meşçereyi doğayı taklit ederek düzenlemek istemektedir.

Görüldüğü gibi ormancılığımız Orta ve Batı Avrupa XIX. ve XX. Yüzyıl geleneksel ormancılığı ile benzer özellikleri taşır. Bu haliyle ormancılığımız yaklaşık 1850'lerde Avrupa ormancılığının denediği kadariyle bile olsa alternatif üretmekten ve seçim yapmaktan uzaktır.

Dar kapsamlı bu ormancılık için şu ortak özellikler verilebilir:

- Ekonomik, sosyal ve biyofizik sonuçları farklı olan alternatifler konu edilmez.
- Ülke ve sektör kısıtlarını dikkate alan yaklaşımlar geçerli değildir.
- Parasal faydaları ve maliyetleri dikkate alan yaklaşımların yoğunluğu zayıftır.
- Toplam faydayı ele alabilen çok kriterli karar metodları önemsenmez.
- Orman kaynaklarının çeşitli ekonomik aktivitelere tahsisini çözümleneyen metodlar uygulanmaz.
- Ormancılık sektörünün diğer sektörlerle, bölgelerle ve makroekonomiyle ilişkileri göz ardı edilir.

Orta ve Batı Avrupa ile ülkemiz ormancılığının bu benzerliği tarih içerisinde Fransa ve Almanya'nın ormancılık öğretimimizdeki öncülük ve ağırlığından ileri gelmektedir. Ayrıca bu durum öğretim kadrosuna ve ormancılık pratiğine hazırlananların birçoğunun öğrenimlerini bu ülkelerde yapmış olmalarına da sıkı sıkıya bağlıdır. İşte bu etki yani dar kapsamlı ormancılık anlayışı bir bölüm öğretim üyesinde maalesef hâlâ sürmektedir.

Açık geçen ülkelerin yakın zamana kadar aşağı yukarı bu dar kapsamlı ormancılığa bağlı kalmış görünmesi bu ülkelerin ekonomik yapısındaki ormancılığın rolüne de bağlanmalıdır. Bu ülkelerde orman büyük bir ağırlıkla estetik, rekreasyonel, ekolojik bir varlık olarak algılanmak-

tadır (KUL.A. 1988). Zira orman ürünlerine olan ihtiyacı ülke dışından karşılama olanakları çok geniştir. Orman köylüsü problemi yok denecek kadar azdır. Ormanlık sektörü ile öteki sektörler arasındaki ekonomik ilişki zayıftır. Endüstriyel birimlerle ormanın integrasyonu sorunları, ormanda otlatma, orman içi meraların yönetimi, yoğun ağaçlandırma (özellikle Almanya için) konuları ağırlıklı değildir. Oysa ülkemizin problem yapısı bu ülkelerden büyük farklılıklar arzeder.

5. ABD VE ÇAĞDAŞ ORMANCILIĞIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Özellikle XIX. Yüzyıl'da Avrupa'da oluşan bu gelişmeler ve ormancılık birikimi tarihsel süreç içerisinde Kuzey Amerika'ya da temel oluşturmuştur. Ancak Avrupa ormancılığı farklı bir yapı içerisine, ABD'ye girince nitelik ve kapsam değiştirmiştir. Zira Amerikan ormancılığı için orman büyük ölçüde bir hammadde kaynağıdır. Dünyanın en büyük hammadde tüketicisi olan bu ülke üstelik dengelerini iç üretimle sağlamak istemektedir. Geniş orman alanlarının çeşitli ekonomik aktivitelere tahsisi, havzaların yönetimi, birikmiş servetin likide edilmesi, mera yönetimi... vb. konularda bu sektör Avrupa'dan çok farklı bir öneme sahiptir. Bu farklılık nedeniyle ve zorunlulukların sonucu Avrupa'nın ormancılığa getirdiği devamlılık ilkesine ABD çok yönlü faydalanma (multiple use) ilkesini, evrensel planda eklemiştir.

Çok yönlü faydalanma kavramı 1960 yılından itibaren önemle ön plana çıkarılmıştır. Bu yıl ABD'de devlet ormanları için çıkarılan bir kanunda "Tarım Bakanı, ormanların yenilenebilir toprak üstü kaynaklarını devamlı ve çok yönlü olarak elde edilebilecek çeşitli ürün ve hizmetler için geliştirmek ve yönetmekle yetkili kılınmıştır" denilmiştir (MİRABOĞLU, 1983). 1964'de çıkarılan bir kanunda çok yönlü faydalanma şöyle tanımlanmıştır: "Çok yönlü faydalanma çeşitli yer üstü ve yer altı kaynaklarını Amerikan milletinin bugünkü ve gelecekteki ihtiyacını en iyi şekilde karşılamak üzere kombine ederek işletmek demektir". Bu ilke ormancılıktaki planlamaya ve uygulamaya, dolayısıyla da ormanın biyolojik yönetimine yeni bir kapsam getirmiştir. Buna paralel olarak da yeni analiz teknikleri ormancılığa girmiştir. Kuşkusuz çok yönlü faydalanma, önceki yıllarda ormancının aldığı kararlardan çok farklı olan kararları alma anlamına gelmektedir (GREGORY, 1987).

Bu çağdaş ormancılık anlayışı kısaca,

- Ekonomik, sosyol, biyofizik sonuçları farklı alternatifler üretmek ve aralarından seçim yapmak,
- Ülke ve sektörün kısıtlarını dikkate almak,
- Parasal faydaları diğer faydalarla dengelemek,
- Çok kriterli karar vermek,
- Kaynakların farklı ekonomik etkinliklere tahsisi problemini çözmek anlamına gelmektedir. Kuşkusuz bu yaklaşım zorunluluklardan doğmuştur ve ormancının matematiğe ve ekonomiye ihtiyacını daha önce olmadık ölçüde genişletmiştir. Böylece ileri sayısal analiz teknikleri hızla ormancılığa girebilmiştir. Bu gelişme ve bu birikim, terminolojisiyle birlikte bugün Avrupa'ya transfer edilmektedir. Hatta Orta ve Batı Avrupa'nın öğretim anlayışları da değişmiştir.

Nitekim 1980 yılında Virginia'da yapılan bir kongreye İsviçre'den katılan Prof. Bernhart Bittig sistem yaklaşımının ve bunun uygulamalı örneklerinin geçen 20 yılda ABD, Kanada ve İskandinav ülkelerinde sıkça görüldüğünü, ancak Orta Avrupa'da şimdiye kadar (1980) bu yaklaşımların yapılmasında tereddüt duyulduğunu ve bu bilgi birikiminin kullanılmasının kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir (BİTTİG, 1981). Aynı kongrede Alman bilim adamı August

Henne ormancılıkta, Almanya'da son 10 yıldır devreye sokulmaya çalışılan yeni analiz teknikleri ile 200 yıllık geçmişini olan geleneksel yapının çekiştiğini belirtmektedir (HINNIE, 1981).

Böylece başta ABD olmak üzere ve onun etkisiyle ormancılığın kapsamı gelişmiş ve içeriği çeşitlenmiştir. Daha açıkçası ormancılık biofizik nitelikli değil taktik ağırlığı büyük olan bir sektör haline gelmiştir.

6. BİLİMSEL ÇALIŞMANIN AŞAMALARI VE DENETİM

Bu arada bir bilimsel çalışma sırasında karşımıza çıkan aşamaları kısaca açıklamak yararlı olacaktır.

Bütün bilimler kendilerine ait sistemde uğraş vermektedir. Sistem, birtakım elemanları ve bunların karşılıklı ilişkilerini içeren bir bütündür. Sisteme yapılan bir müdahale, bu ilişkilerin çalışması sonucu şu veya bu türden reaksiyon yaratır. Buna göre bu özelliği nedeniyle sistemler canlı gibi kabul edilebilir.

Bilim adamı ilk aşamada ele aldığı sistemi gözlemleyerek veya deneyerek betimler, yani tasvir eder. Bir meşcereye giderek, alanda şu yoğunlukta ağaç var, ağaç türleri şunlar, tabakalar şu şekilde oluşmuş, düşey kapalılık şöyle, şu tür yerlere gençlik gelmiş, ağaç dalları yosun kaplı, ışık entansitesi şu kadar... demek gibi bir betimleme. Yahut bir bitkiyi ele alıp traheler ve traheitler şöyle sıralanmış, çiçeği şu renkte, gövde piramidal yapıda, yaprakların allı tüylü, tohumlar açık... diye tıpkı ansiklopedilerde olduğu gibi bir betimleme.

Bilimde ikinci aşamada yapılan ise bu gözleme ve betimleme sırasında ortaya çıkan sistemin elemanları arasındaki ilişkiyi açıklamak ve kural koymaktır.

Ancak bütün bu aşamaların arkasından uygulamalı konularda, ki ormancılık böyledir, bir başka aşama gelmelidir: Sisteme yapılan etkilerin sonuçlarını öngörerek onu belli açıdan denetim altına almanın yolu bulunmalıdır.

Ormancılık; orman, mera, çalılık, su, hayvan toplulukları... ve benzerlerinden oluşan orman kaynaklarını yani bir sistemi, belli cevapları almak üzere denetim altına almak demektir. Yani bu sisteme belli sonuçları almak üzere müdahale etmek anlamına gelmektedir. Buradaki belli sonuçlar toplum refahı ile ilgili sonuçlardır.

7. DOĞAYA BİLİNÇLİ MÜDAHELE

Uygarlık tarihi bir bakıma doğaya amaçlı müdahale, onu denetleme tarihidir. İnsan ilk günden beri ilişkilerini bildiği ölçüde doğaya müdahale etmiş, onun yasalarından rahatsızlığında yararlanmış. Tıpkı yapay ilaçlarla tedavi, gübreleme yoluyla verim artırma, protez diş kullanma, eşit yaşlı meşcere dizileri oluşturma... gibi. Bunlara sayısız örnek eklenebilir. Burada ilke insan ihtiyaçlarını temel alarak doğaya müdahale etmektir. Aksine doğayı olduğu gibi taklit ederek ve bunun sonuçlarını veri kabul ederek taleplere yönelmek değildir. Örneğin orman doğal çerçevede ne veriyorsa onunla yetinme yerine, talepleri en iyi şekilde karşılayacak çıkış yollarını bulmaktır. O nedenle az önce ormancılık insanların refahını temel olarak sisteme amaçlı müdahaledir denmiştir. Öyleyse refahı azami kılma amacıyla bütünleşmemiş hiç bir faaliyet ormancılık olamaz. Olsa olsa ağaç kesmektir, ağaç ayıklamadır, toprak kazmaktır, fidan yetiştirmektir. İşte ormancılığımız bugün hemen hemen bu çerçevededir.

Şimdi de ormancılığın çağdaş çerçevesini öteki ülkelerden kanı getirerek çizmeye çalışalım.

State University of New York'a bağlı Ormanlık Koleji orman mühendisliğini şöyle açıklamaktadır: "Orman mühendisliği ormanlık ve kırsal alanlardan çok yönlü mal ve hizmet elde etmek üzere sistem ve kolaylık tasarımı yapan tek mühendislik alanıdır."

Değerli bilim adamı S. Dana ve arkadaşları Society of American Foresters'e (SAF; orman mühendisleri odası benzeri bir kuruluş) hazırladıkları bir raporda şöyle demektedirler: "Ormancının kesin görevi ormanlık politikasının formüle edilmesi, orman yönetimi için planların hazırlanması, bu planların öngördüğü etkinliklerin yürütülmesidir". Görülüyor ki ağırlık politikaya ve plana kaymıştır (DANA, 1963).

Aynı bilim adamı şunu eklemektedir: "Zamanla ormancının üzerine düşen sorumluluklarda köklü değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler daha entansif ormanlığı ve daha yüksek eğitim standartlarını gerektirmiştir."

Kanadalı bilim adamı Peter Pearse "Ormanlık, ağaçları ve araziyi yönetmeye dönük uygulamalı bir bilimdir" demektedir.

Uluslararası ün yapan ormancı bilim adamı A. van Maaren SAF'ın ormanlık kapsamını da yetersiz bulmaktadır: "Ormanlık orman alanları üzerinde veya beraberinde bulunan doğal kaynakların ve bir bütün olarak ya da kısmen benzer amaçlarla yönetilen diğer alanların insan refahı doğrultusunda kullanımı ve yönetimidir" demektedir (HUMMEL, 1984).

Değerli bilim adamı Mazhar Diker'e göre "Ormanlık ormanların varlıklarını sağlamakla beraber bunlardan topluma çeşitli yararlar temin eden sürekli ve planlı çalışmalar topluluğudur."

Amerikan ormancısı Zivnuşka'ya göre ise "Ormanlık, ormanların ve bitişindeki bakir alanların toplumun çeşitli ihtiyaçları için işletilmesiyle uğraşır" şeklindedir.

Alman ormancısı Speidel son yıllarda ormanlık anlayışında önemli değişimler olduğuna ve geçmişte ormancının meslek çerçevesi biyolojik ve teknik işlerle kesin biçimde belirlenmiş iken son 20 yıl içinde artan yatırımların mekanizasyonu ve rasyonelasyonu nedeniyle ekonomik ve örgütsel işlerin önem ve öncelik kazanmış bulunduğunu vurgulamıştır (ÖZDÖNMEZ, 1989). Ayrıca yine Speidel son 10 yıldan beri ormanların taşıdığı özellikler dolayısıyla yeni bir takım işlerin ortaya çıkmasına değinmektedir.

Yukarıdaki örneklere daha pek çok ifade eklenebilir. Bunların hepsinin ortak özelliği a) ormanlığın kapsamının derinliğine ve genişliğine değiştiği b) toplumun ve dolayısıyla onun çok boyutlu taleplerinin başlangıç noktası haline geldiği (c) taktik ve politik niteliğin biyolojik ve teknik niteliğin önüne geçtiğidir.

8. ORMANCILIKLA İLGİLİ BİLİMLERİN İŞLEVLERİ

Bu durumu şekillerden de görebiliyoruz. 1. şekilde ormanlık sistemi. 2. şekilde ise bu sistemi doğrudan ya da dolaylı bir biçimde ele alan bilimler veya disiplinler gösterilmiştir.

1. şekilde en içte yer alan küme sularıyla, meralarıyla bir bütün teşkil eden ve başka mesleklerin sorumluluğuna verilmemiş bulunan doğal kaynakları içermektedir. Bu kümede elbette ormanlar da vardır. Ancak önemli olan nokta kaynağa çok yönlü olarak ve bir sistem şeklinde bakabilmektir.

2. halkada yer alan somutlaşmış varlıklar orman kaynaklarına müdahale edilirken devreye sokulması kaçınılmaz olan araçlardır. Bunlar doğada olmayan, insan tarafından ona eklenen araçlardır.

3. halkada ise insan toplulukları yer almaktadır. Daha somut olarak da bu toplulukların çok yönlü hale gelmiş bulunan talepleri görülmektedir.

1. şekil paralelinde oluşturulan 2. şekil bu halkalarda yer alan bilimleri veya disiplinleri göstermektedir. Burada en içte gösterilen bilimlerin özelliği biyolojik ve fizik nitelikli olmalarıdır. Ayrıca bunlar daha çok ele aldıkları sistemi belirleyen ve açıklayan bilimlerdir. Temel hedefleri ele aldıkları sisteme yapılabilecek her türden olası müdahalelerin sonuçlarını sergilemektir. Ancak hangi müdahalenin optimal olduğunu araştırma durumunda değillerdir. Başka bir ifadeyle de kendi sistemleri ile toplum refahı ve onun talepleri arasındaki ilişkiler bunların görev alanı içerisinde yer almamaktadır. O nedenle de bu bilimler toplum refahı karşısında nötr durumdadır. Dolayısıyla alternatif üretime ve bu alternatifler arasında optimal olanın seçme işi görev ve yetki alanlarının dışında kalır. Yine bu bilimleri, uygulamalı bir alanda çalıştırmıza göre, teknik nitelikli olarak algılamak gerekir. O nedenle bunlar taktik ve politik boyutu bulunmayan bilgi alanlarıdır. Ormancılığın bir uygulama demek olması nedeniyle bu bilimlerin ormancılıkta ne kadarı gerekliyse öğretimde de o kadarının üzerinde durması ve işlevselliği olan bilgileri üretime peşinde olması gerekir. Ormancılığın neresinde, ne zaman, nasıl ve hangi sıklıkta kullanılabildiği belli olmayan bilgilere dönük çalışmaması ve öğretim yapmaması esastır.

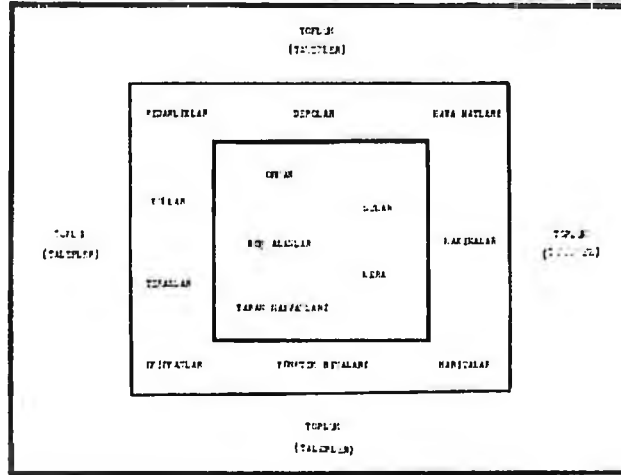
2. halkada yer alan bilimler bu kaynağın refaha dönüştürülmesinde kullanılan somut araçlar üzerinde çalışırlar. Hemen tümüyle teknik niteliklidirler. Bunların da toplum refahına katkıları ancak ve ancak toplumun beklentilerini bilmekle ortaya çıkabilir.

3. halkada yer alan bilimler ise toplum refahı ile orman kaynakları arasındaki ilişkiyi rasyonel biçimde kurma görevini yüklenmişlerdir. Yani ellerindeki sistemi bu amaçla denetim altında tutmak isterler. Amaçlı müdahalelerle en iyi toplumsal sonucun nasıl alınabileceğini araştırırlar. Bu bakımdan ayrıca özellikleri nötr ya da yansız olmayışları, aksine toplum refahı açısından yanlı oluşlarıdır. Refah doğrultusunda alternatif üretime ve bunların arasından optimal olanını seçme işi bunlara aittir. Başka bir deyişle bu bilimler taktik ve politik niteliklidir.

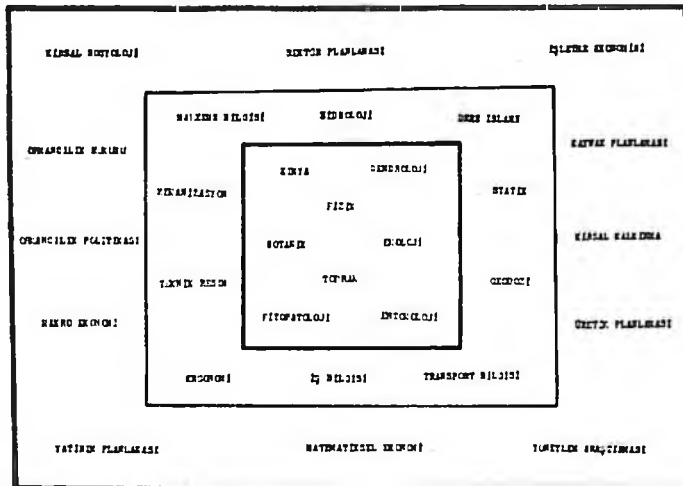
Çağımızın ormancılık anlayışı, daha önce de belirtildiği gibi, bu üç halkayı bir bütün halinde görmeye, sistem yaklaşımına dayanmaktadır. Çok boyutludur ve çok amaçlı yararlanmaya ve bu sırada oluşan çelişkileri çözümlenmeye büyük önem vermektedir. Dolayısıyla talepleri temel alarak doğal kanağa bakmaktadır. Bir botanikçi, bir toprakçı, bir zoolog... bilim adamı, görevi gereği iç halkada yer almaktadır. Ama çağdaş ormancı mutlaka dış halkadan bakmalıdır. Orta ve Batı Avrupa'nın doğayı taklit etme anlayışına sahip ormancı da iç halkalarda yer almaktadır ve ancak dar bir sistemi görebilir.

Ormancılığın ve ormancının yaşadığı krizler onun sosyoekonomik, iletişimsel... bilgilere hızla kaymasına neden olmuştur. Yaklaşık 2. Dünya Savaşı bitiminden bu yana ormancılığın 3. halkasında çok büyük bir büyüme olmuştur. 3. halka ormancılığın "olmazsa olmaz" koşuludur. Yani böceklerle, toprağa, bitkilere ait bilgilere sahip olmak ormancı olmak anlamına gelmektedir. Nitekim S.K. Fairfax "Bir teknisyen, dünya ölçeğindeki yeri ve anlamı hariç, yaptığı iş hakkında herşeyi bilen kişidir. Ancak eğer üniversiteler salt teknisyen yetiştirirlerse sonuçta ne toplum ne de orman kaynakları bundan yararlanabilecektir" demektedir (ROY, 1991).

Ormancılığın çağdaş çerçevesinin çizilmesi ve zihniyetin bu yönde değiştirilmesi bize göre hayati bir öneme sahiptir. Çünkü ancak bu yolla ormancı meslektaşlar öz eleştiri yapabilecekler ve taleplerde bulunabileceklerdir. Ortaya çıkan gereksinimler bir yandan ormancılık örgütlerinin, bir yandan öğretim kurumlarının daha sağlıklı düşünmesinde hareket noktası oluşturacaktır. Bu, örgütlerde reorganizasyonun, uzmanlaşmanın, teknik denetimin... başlangıcını; öğretim kurumlarında yeni programların, rekabetin ve yeni bilgi alanlarına uzanmanın başlangıcını oluşturacaktır.

Şekil: 1

Şekil: 2

KAYNAKLAR

- BADRE, L., 1977: *Evolution Comparée des Sylvicultures Français et Allemande Depuis Deux Siècles*. *Revue Forestière Française*, Numéro Special, s. 139-144. Nancy.
- BITTIG, B., 1981: *Experience With the Planning and Information System of the Swiss Federal Forestry Office*. *Symposium on Forest Management Planning*, School of Forestry and Wildlife Resources Publ. FWS-1-81, Virginia.
- BOURGENOT, L., 1977: *Histoire des Forêts Feuilles en France*. *Revue Forestière Française*, Numéro Special, s. 7-26. Nancy.
- BUTTOUD, G., 2., 1991: *Expert en Quoi au Juste?* (yayınlanmamıştır).
- DANA et All. (Çev. İ. GÜLEN), 1963: *ABD'de Ormanlık Tahsili - Amerikan Ormanlık Cemiyetinin Hazırladığı Etüdüün Ana Hatları*. *Journal of Forestry*, Volume 61, Number 7.
- GREGORY, G.R., 1987: *Resources Economics for Foresters*. John Wiley and Sons, New York.
- HENNE, A., 1981: *Relation Between Land Use and Forest Management Planning for Public or Private Management Units in Hessen*. *Symposium on Forest Management Planning*, School of Forestry and Wildlife Resources Publ. FWS-1-81, Virginia.
- HUMMEL, F.C., 1984: *Forest Policy A Contribution to Resources Development*. Martinus Nijhoff/Dr. W. Junk Publishers, The Hague.
- INRA, 1986: *Bilan des Recherches en Economie Forestière*. *Laboratoire de Recherches Economiques et Sociales*, Rungis.
- KULA, E., 1988: *The Economics of Forestry: Modern Theory and Practice*. Croom Helm London.
- MIRABOĞLU, M., 1983: *Ormanlık İşleme İktisadı*. Orman Fakültesi Yayın No. 340. İstanbul.
- ÖZDÖNMEZ, M. et All, 1989: *Ormanlık Politikası*. Orman Fakültesi Yayın No. 401. İstanbul.
- ROY, M.A., 1991: *Pour une Programmation Mondiale de l'Education Relative à la Forêt*. *Actes Proceeding 8, Paris 1991*. *Revue Forestière Française Hors Serie no. 8*. Nancy.